

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Tulostavoiteasiakirja 2020

SISÄLLYSLUETTELO

1	Yhteiskunnallinen vaikuttavuus	3
1.1	Lisäämme elinvoimaa	3
1.1.1	Työllisyysasteen nostaminen.....	3
1.1.2	PK-yritykset uudistuvat ja kasvavat monipuolistaen elinkeinorakennetta	4
1.1.3	Elinkeinojen vastuullisuuden edistäminen	9
1.1.4	Saavutettavuuden edistäminen	10
1.1.5	Koulutus- ja osaamistaso nousee, ja osaavan työvoiman saatavuus paranee.....	11
1.2	Tavoittelemme hiilineutraaliutta	14
1.2.1	Hiilineutraaliuden edistäminen.....	14
1.2.2	Kiertotalouden ratkaisut.....	15
1.2.3	Edistämme ilmastonmuutokseen sopeutumista.....	15
1.2.4	Luonnon monimuotoisuus ja vesien tila	16
1.2.5	Kestävä kaupunkikehitys	18
1.3	ELY-keskuksen aluekohtainen strateginen tavoite	19
2	Toiminnallinen tuloksellisuus.....	19
2.1	Asiakkuudet, digitalisaatio ja yhteiset toimintatavat.....	19
3	Henkisten voimavarojen hallinta ja kehittäminen	22
4	Erikoistumis- ja keskitetyt tehtävät	23
5	Voimassaolo ja seuranta	24
5.1	Liite.....	24
6	Allekirjoitukset.....	25

21.1.2020

Toiminta-ajatus

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset edistävät alueellista kehittämistä hoitamalla valtionhallinnon toimeenpano- ja kehittämistehtäviä alueilla.

Yleistä

ELY-keskuksen tulostavoitteet perustuvat hallitusohjelmaan, AVI-ELY -strategia-asiakirjaan, eri hallinnonalojen strategioihin sekä ottavat huomioon hallituksen aluekehittämispäätöksen ja maakuntaohjelmien linjaukset.

ELY-keskukset hyödyntävät aktiivisesti sekä virastokokonaisuuden eri tehtäväalueiden, että ELY-keskusten keskinäisiä yhteistyömahdollisuuksia tässä tulossopimuksessa määriteltujen tavoitteiden saavuttamiseksi. ELY-keskukset toimivat tiiviissä vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä kumppaniverkoston kanssa edistäessään alueen elinvoimaa, kestävä kasvua ja tulevaisuutta sekä hyvinvointia ja sisäistä turvallisuutta.

Pitkän aikavälin strategiset linjaukset

Lapin ELY-keskus sitoutuu hallitusohjelmassa ja yhteisesti valmistellussa AVI-ELY –strategiassa 2020-2023 asetettuihin kansallisiin strategisiin painopisteisiin ja linjauksiin.

Lisäämme elinvoimaa Lappiin – Tuotamme ratkaisuja yhdessä asiakkaiden ja kumppanien kanssa

Toiminnan perusteena on Lapin kehittäminen ja asiakkaiden hyvä palvelu. Asiakkaiden palvelutarpeiden tunnistaminen ja niiden ratkaiseminen ovat keskiössä. Tuloksia tehdään yhdessä asiakkaiden ja kumppanien kanssa. ELY-keskuksella on erilaisia rooleja kumppanuusverkostoissa. Useimmiten merkitys on keskeinen tulosten ja ratkaisuiden aikaansaamisessa. Olemme aktiivisia aluekehittäjiä ja ratkaisujen hakeminen sekä löytäminen ovat toiminnan lähtökohtana kaikilla vastuualueilla ja TE-toimistossa. Vaikuttamme alueiden käyttöön ja rakentamiseen sekä ympäristövaikutusten arviointiin. Rahoituksemme, hankintamme, palvelumme, neuvontamme, ohjauksemme ja valvontamme luovat edellytyksiä kestäväälle, menestyväälle ja uudistuvalla elinkeinoelämälle.

Lapin hyvinvointi, turvallisuus ja yhdenvertaisuus

Luonnon monimuotoisuus ja luonnonvarat ovat yksi Lapin vahvuuksista. Luonto luo perustan alueen hyvinvoinnille. Elinkeinoelämää on kehitettävä kestäväällä tavalla hyödyntäen parasta mahdollista teknologiaa. ELY-keskus edistää Lapissa asuvien, työskentelevien, liikkuvien ja täällä vierailevien ihmisten hyvinvointia. Toiminnan tuloksena ihmiset pystyvät sujuvasti liikkumaan ja nauttivat puhtaasta ja lajirikkaasta luonnosta, kulttuurista ja palveluista sekä kotoutuvat Lappiin. Valvontamme (mm. elintarvikkeet, ympäristöluvut, kalastus) ja toimintamme (mm. tulvien suojelu, ympäristövaikutusten arviointi, liikenneturvallisuus) edistävät turvallisuutta ja yhdenvertaisuutta. Toimintamme vaikuttaa myös alkutuotanto- ja matkailuelinkeinoin liittyvien eläinten hyvinvointiin.

ELY-keskus tuo asiantuntijuuden erilaisten kehittämisryhmien toimintaan. Osallistutaan ja edistetään aktiivisesti uudenlaisten kehittämisalustojen syntymistä. Aktivoidaan ver-

kosten ja ekosysteemien tarpeista nousevaa innovaatio- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena elinkeinoelämän monipuolistuminen ja arvoketjujen sekä paikallisten luonnonvarojen jalostuksen vahvistuminen.

1 Yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus on jaettu strategiaan painopisteisiin *Lisäämme elinvoimaa* ja *Tavoittelemme hiilineutraaliutta* AVI-ELY -strategia-asiakirjan mukaisesti ja hallitusohjelmaan perustuen. AVI-ELY -strategian strateginen painopiste *Turvaamme hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta* on sisällytetty poikkileikkaavasti kohtiin *Yleistä ja Toiminnallinen tuloksellisuus*. ELY -keskukset osaltaan edistävät valtion aluehallinnon yhteisten strategisten painopisteiden tavoitteiden toteutumista.

1.1 Lisäämme elinvoimaa

1.1.1 Työllisyysasteen nostaminen

Tavoite: *Työllisyysaste nostetaan 75 prosenttiin vuoden 2023 loppuun mennessä.*

Vaikutetaan siihen, että mahdollisimman moni työnhakija saadaan työllistymään

- madalletaan työllistämisen kynnystä ja tarjotaan rekrytointia tukevia palveluja, sekä lisätään palkkatuen käyttöä yrityksissä
- luodaan työllisyyteen liittyviä ekosysteemejä ja ollaan mukana hankkeissa ja piloteissa, joilla voidaan edistää vaikeasti työllistyvien, osatyökykyisten, nuorten ja maahanmuuttajien työllistymistä sekä luodaan edellytykset alueellisen kuntakokeilun onnistumiselle
- panostetaan työnhaun alkuun, tehostetaan palveluihin ohjaamista ja palvelujen markkinointia monikanavaisesti
- haetaan palveluilla parempaa vaikuttavuutta lisäämällä sopimuksiin laatua ja vaikuttavuutta lisääviä elementtejä sekä sisällyttään palveluihin kohderyhmän edellyttämää erityisosaamista
- vastataan yritysten osaamistarpeisiin lyhytkestoisilla, joustavilla ja työelämälähtöisillä koulutuksilla.

Edistetään ammatillista ja alueellista liikkuvuutta sekä työperäistä maahanmuuttoa

- markkinoidaan Lapin työmahdollisuuksia yhteistyössä kuntien ja kumppaneiden kanssa sekä luodaan edellytyksiä muuttoliikkeelle ja työperäiselle maahanmuutolle
- kehitetään alueen veto- ja pitovoimatekijöitä yhteistyössä kuntien ja muiden toimijoiden kanssa tiedostaen, että Lapin työvoima ei tule riittämään alueen työvoimatarpeisiin.
- luodaan edellytyksiä kansainvälisten harjoittelijoiden kiinnittymiseksi lappilaisille työmarkkinoille

21.1.2020

- järjestetään koulutusta lähtömaassa
- hyödynnetään työn ja yrittäjyyden uudenlaiset mallit ja muodot maksimaalisesti

Tehdään hankeaktiivointia, jotta alueelle saadaan työllisyyttä ja osaavan työvoiman saatavuutta edistäviä hankkeita rahoitettavaksi Euroopan sosiaalirahaston tuella. Lisäksi tarvitaan hankkeita työelämän ja työyhteisöjen kehittämiseen huomioiden kansainvälisyminen ja erityistä tukea tarvitsevat.

Mittari	2020 Tavoite	2021 Alustava tavoite	2022 Alustava tavoite	2023 Alustava tavoite
Käynnissä olevien työttömyysjaksojen keskimääräinen kesto, vk (TA)	38	37	36	35
Virta yli 3 kuukauden työttömyyteen, % (TA)	40	39	38	37
Rahoitetuissa hankkeissa keskimäärin syntyvät työpaikat yrityksissä (työpaikkakerroin)	4	4	4	5

TA = tavoite sisältyy valtion talousarvioon

1.1.2 PK-yritykset uudistuvat ja kasvavat monipuolistaen elinkeinorakennetta

Tavoite: *Suomen tutkimus-, kehitys- ja innovaatiomenot ovat 4 % bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä. ELY-keskukset edistävät t&k&i tavoitetta erityisesti tukemalla pk-yritysten uusien tuotteiden, palvelujen ja tuotantomenetelmien kehittämiseen liittyviä hankkeita.*

Edistetään sellaisten Euroopan sosiaalirahaston tuella rahoitettavien hankkeiden syntymistä, joilla voidaan kehittää pk-yritysten osaamista sekä tuottavuutta ja työhyvinvointia. Lisäksi edistetään kehittämis- ja innovaatiohankkeiden syntymistä, jotka perustuvat TKI-toimijoiden ja yritysten sekä teollisten ekosysteemien yhteisistä tarpeista.

Erityisesti edistetään rahoitettavaksi hankkeita, jotka liittyvät elinkeinoelämän ympäristöhaittojen ja –riskien vähentämiseen, bio- ja kiertotalouden arvoketjujen sekä luonnonvarojen paikallisen jalostuksen vahvistamiseen ml. erilaiset kokeilut, pilotit ja demonstraatiot.

Kehitetään klusteritoimintaa tavoitteellisesti niin, että ne toimivat alustana kehittämisideoiden syntymiselle ja toteuttamiselle. Otetaan mallia hyvin toimivista klustereista esimerkiksi Arktisen teollisuuden ja kiertotalouden klusteri. Klusteritoiminta on Lapissa toimialapohjainen sekä älykkään erikoistumisen temaattiset ryhmät huomioiva. Suurhankkei-

21.1.2020

den tulo mahdollistaa ns. Ekosysteemien ja ekoteollisuuspuistojen kehittämisen. Klusteritoiminnan perustan muodostaa aluehallinto, oppilaitokset (toinen- ja korkeakouluaste), tutkimuslaitokset ja elinkeinoelämä.

Mittari: *ELY-keskusten toimenpiteet tki- tavoitteen edistämiseksi (rahoituspalvelut, innovaatioympäristöjen ja liiketoimintaekosysteemien edistäminen sekä innovatiivisten julkisten hankintojen hyödyntäminen) (sanallinen)*

Haetaan ratkaisuja yritysten erilaisiin palvelutarpeisiin ml. rahoituspalvelut yhteistyössä TE-toimiston ja seudullisen yrityspalveluverkoston sekä muiden toimijoiden kanssa yritysten erilaisiin palvelutarpeisiin. Markkinoidaan palveluja monikanavaisesti.

Lapissa huomioidaan älykkään erikoistumisen mukainen toiminta ja ollaan mukana ELMO (elinkeinot murroksessa) itä- ja pohjois-Suomen toiminnassa. Tavoitteena saada laajempia yhteistyö- ja rahoitusmahdollisuuksia. Kansallisen TKI-tiekartan huomioidaan ELY-keskuksen toiminnassa.

Järjestetään osana TeamFinland konseptia pop up- ja muutoinkin toimijoiden yhteistyössä erilaisia tilaisuuksia markkinoinnin tehostamiseksi ja palvelujen tunnettavuuden lisäämiseksi.

Hyödynnetään työ- ja elinkeinotoimiston laajat kontaktit yritys asiakasrajapinnassa, aktivoituaan KasvuCRM:n käytössä ja vastataan yritysten kasvu- ja kansainvälistymishalukkuuteen yritysliidien pohjalta.

Ekosysteemit ja ekoteollisuuspuistot nähdään mahdollisuutena monipuolistaa elinkeinorakennetta ja saada tuotannollisen toiminnan jalostusastetta nousuun. Oppilaitosten ja tutkimuslaitosten tutkimustoiminnan selkeämpi koordinointi aluestrategian tukemiseen kumppanuusmallilla on keskeinen kehittämiskohde.

Tavoite: *Aktivointitoimien avulla yhä useampi yritys kehittää toimintaansa kasvun mahdollistamiseksi*

Toteutetaan erilaisia palvelujen markkinointitoimia yritysten aktivoimiseksi suoraan sekä seudullisten yrityspalvelutoimijoiden kautta. Hyödynnetään paremmin mm. yritysten kehittämispalveluiden (KEHPA) sekä TäsmäKoulutuksen mahdollisuuksia yritysten kasvun mahdollistajana.

Päivitetään seudulliset yrityspalvelusopimukset, joissa huomioidaan uudet painotukset.

Edistetään yritysten hyvien asiakaskokemusten syntymistä luomalla lisäarvoa tiiviissä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa tuottaen lisäarvoa ja kokonaisvaltaista palvelua yrityksille. Kehitetään sujuvia palveluketjuja ja -tarjoomaa organisaatorajat ylittäen.

Vahvistetaan yritysten digiosaamista aktivoimalla yrityksiä kehittämään liiketoimintaprosesseihin liittyvää digitaalista osaamista.

Aktivoidaan EAKR- ja ESR-hankkeisiin osallistuvia yrityksiä kehittämään toimintaansa ja viestittää muista yritysten kehittämispalveluista.

21.1.2020

Kohdennetaan maaseuturahaston rahoitusta yritysten toimintaa kehittäviin yritystukiin (perustamistukiin) sekä yritysryhmähankkeisiin.

Aktivoidaan yrityksiä ja koko Lapin Team Finland-verkoston asiakasyrityksiä hyödyntämään maakunnallista, kansallista ja globaalia Team Finland-verkostoa kasvun ja kansainvälistymisen kehittämiseksi. Tuetaan yritysten pyrkimyksiä maakunnasta maailmalle, mutta myös maailmalta maakuntaan.

Mittari	2020 Tavoite	2021 Alustava tavoite	2022 Alustava tavoite	2023 Alustava tavoite
Eri palveluilla kasvuun ja kehittymiseen aktivoitujen yritysten määrä (kpl)	50	50	100	70

Tavoite: *ELY-keskukset sitoutuvat yhteisten Team Finland-tavoitteiden edistämiseen ja kehittävät yhteistyötään TF-verkoston toimijoiden kanssa.*

Team Finland -verkoston ydintehtävä on Suomessa toimivien yritysten viennin ja kansainvälisen kasvun vauhdittaminen.

Lapissa toimii sekä Team Finland-alueverkosto että Team Finland-alueitiimi, joita Ely-keskus koordinoi.

Team Finland-alueitiimi koostuu julkisrahoitteisista ydintoimijoista : ELY-keskus, TE-toimisto, Business Finland, Finnvera. Alueitiimi varmistaa strategian tavoitteiden ja toteutumisen alueella.

Team Finland -alueverkostoon kuuluvat julkisrahoitteisten toimijoiden lisäksi alueella toimivat kehitysyritykset, Lapin kauppakamari, Lapin Yrittäjät, Lapin liitto ja yliopisto. ELY-keskus tarjoaa palvelujaan kansainvälistä liiketoimintaa käynnistäville ja laajentaville yrityksille - toiminnan pääpaino on pienissä ja keskisuurissa yrityksissä. Verkoston tavoitteena on myös Suomeen suuntautuvien kansainvälisten investointien ja matkailun edistäminen sekä osaamisen vahvistaminen.

Ely-keskus sitoutuu käyttämään Team Finland-brändiä yhteisesti toteutetuissa tapahtumissa ja palvelukokonaisuuksissa, sekä käyttää asiakkuustyön pohjana yhteistä asiakkuudenhallintajärjestelmää. (Viite : Team Finland-strategia 2019)

Mittari: *ELY-keskuksen kehittämistoimenpiteet Team Finland-tavoitteiden edistämiseksi (sanallinen)*

Ely-keskuksen vetämä ydintoimijoiden alueitiimi (ELY-keskus, Business Finland, Finnvera, TE-toimisto) kokoontuu säännöllisesti. Team Finland-ydintoimijoiden roolit ovat

21.1.2020

selkeät. Team Finland-alueitiimiin osallistuu laajasti em. organisaatioiden asiantuntijoita-myös mm. Kv-neuvoja.

Ely-keskuksen vetämä keskeisten kumppaneiden Team Finland-alueverkosto kokoaa yhteen ydintoimijoiden lisäksi myös muut alueelliset yrityspalvelutoimijat (mainittu edellä). Jatkossa tullaan soveltuvin osin täsmentämään myös keskeisten kumppaneiden roolijakoa.

ELY-keskus tarjoaa palvelujaan kansainvälistä liiketoimintaa käynnistäville ja laajentaville yrityksille sparraten ja neuvoen. Toiminnan pääpaino on pienissä ja keskisuurissa yrityksissä. ELY-keskuksen avulla yritykset tunnistavat mahdollisuudet kasvuun ja kansainvälisyyteen ja aloittavat määrätietoisuuden suunnittelun kehittyäkseen pääosin kotimarkkinoilla toimivista yrityksistä kansainvälisiksi yrityksiksi.

ELY-keskus tukee ja sparraa myös jo kansainvälistyneitä yrityksiä kasvupolun eri vaiheissa liittyen mm. kansainvälistymissuunnitelmiin, rahoitukseen, markkinatietoon ja kaupan esteisiin sekä edistää toimillaan yritysryhmien toimintaa. Lisäksi ELY-keskus vahvistaa osaavan työvoiman saatavuutta yhdessä TE-toimiston kanssa sekä neuvoo yrityksiä mm. kansainvälisten osaajien hyödyntämisessä, Market Opportunity-palveluissa, markkinakohtaisissa webinaareissa, Talent Boost-/Talent Explorer-palveluissa ja UM:n palveluissa yritysten tarpeiden mukaan.

ELY-keskus varmistaa yritysten sujuvan palvelupolun maakunnasta maailmalle hyödyntäen alueellista, valtakunnallista ja globaalia Team Finland-verkostoa.

Team Finland-palvelujen tunnettuutta lisätään asiakaskontaktien, maakunnallisten verkostojen ja eri tilaisuuksien/infojen kautta. ELY-keskus toimii verkostomaisesti asiakasaktiivoinnin, yritysten kasvun ja kehittämisen, yhteisten tilaisuuksien, tutkimus- ja kehittämishankkeiden sekä erilaisten työryhmien kautta.

ELY-keskuksella ei ole oman tuotannon hanketta kansainvälistyville pk-yrityksille.

Tavoite: *Yritysrahoitusta saavat pk-yritykset kasvavat uudistamalla liiketoimintaansa ja kansainvälistymällä.*

Tuetaan yrityksiä liiketoiminnan uudistamisessa huomioiden kansainvälinen markkinapotentiaali.

Kohdennetaan maaseuturahaston rahoitusta yrityksille, joilla on potentiaalia kehittyä ja kasvaa uudistamalla liiketoimintaansa ja kansainvälistämällä toimintaansa.

Panostetaan matkailun tuotekehitykseen huomioiden yritysten palvelutarpeet.

Vahvistetaan viennin osuutta uudesta liikevaihdosta.

Aktivoidaan rahoitettavaksi hankkeita, joissa edistetään PK-yritysten kansainvälistymistä sekä liiketoimintaosaamista mm. Euroopan sosiaalirahaston tuella.

Tuetaan yritysten sisäistä kansainvälistymistä eri keinoin esimerkiksi palvelut, hankkeet ja koulutukset

Mittari	2020 Tavoite	2021 Alustava tavoite	2022 Alustava tavoite	2023 Alustava tavoite
Rahoitetuissa hankkeissa syntyvä liikevaihdon kasvu yrityksissä, liikevaihtokerroin (arvio)	4	4	5	5
Rahoitetuissa hankkeissa syntyvä viennin kasvu yrityksissä, vientikerroin (arvio)	0	0	0	0
Rahoitetuissa pk-yritysten hankkeissa syntyvät patentit ja muut aineettomat oikeudet, kpl (arvio)	0	0	0	0

Tavoite: *Korkeaa arvonlisää tuottavien palveluiden, luovan talouden, kulttuurimatkailun ja kulttuurialan työpaikat lisääntyvät, osuus BKT:sta nousee ja työntekijöiden työskentelyedellytykset paranevat.*

Korkeaa arvonlisää tuottavien palveluiden, luovan talouden, kulttuurimatkailun ja kulttuurialan työpaikat lisääntyvät, osuus BKT:sta nousee ja työntekijöiden työskentelyedellytykset paranevat.

On myönteistä, että kulttuurimatkailutoimet liittyvät useimmiten matkailun, pk-yritysten ja luovan talouden kehittämiseen. On hyvä, että on kuvattu myös konkreettisia toimenpiteitä, kuten strategiatyötä tai kulttuurireittien kehittämistä.

Kohdennetaan maaseuturahoitusta maaseudun kulttuurimatkailua edistäville toimille.

Aktivoidaan alueellisia toimijoita hyödyntämään valtakunnallisen CreMa rahoituksen mahdollisuudet.

Aktivoidaan rahoitettavaksi hankkeita, joilla kehitetään luovan talouden osaamista ja kehitysympäristöjä sekä erilaisia taidelähtöisiä toimintamalleja esim. Euroopan sosiaalirahaston tuella.

Lapin ELY ja Lapin liitto toimivat facilitaattoreina kuntien kulttuuritoimien maakunnallisessa verkostossa, jossa tuetaan kuntia kulttuuripalvelujen tarjoajina ja järjestäjinä ja luovan talouden edistäjinä. Ryhmässä on myös Taiken ja AVIn edustus. Verkosto pyrkii hyvien käytänteiden ja tiedon levittämisen kautta löytämään keinoja mm. Kulttuurin ja hyvinvointisektorin yhteistyöhön ja kulttuurimatkailun edistämiseen. ELY on myös valmistelemassa yhteistyöverkostossa maakunnallista hanketta taidetapahtumien imagon, arvostuksen, statuksen nostamiseen, osaamisen kehittämiseen sekä verkoston rakentamiseen viestinnän keinoin.

ELY-keskus on aktiivisesti mukana luovan alan toimialaklusterissa.

21.1.2020

Mittari: Korkeaa arvonlisää tuottavien palveluiden, luovan talouden, kulttuurimatkailun ja kulttuurialan toimintaedellytysten tukemista edistävät toimet (sanallinen).

Korkeaa arvonlisää tuottavien palveluiden, luovan talouden, kulttuurimatkailun ja kulttuurialan toimintaedellytysten tukemista edistävät toimet

1.1.3 Elinkeinojen vastuullisuuden edistäminen

Tavoite: Edistetään erilaisten elinkeinojen vastuullisuutta ja kilpailukykyä, maa-, metsä-, kala- ja puutarhatalouden sekä palvelualojen kehittämishankkeita, matkailuelinkeinon toimintaedellytyksiä, kalastuselinkeinojen toimintaedellytyksiä kasvattaen kalatalouden arvoketjun arvoa sekä uusiutuvien luonnonvarojen kestävää hyödyntämistä. Edistetään vastuullisen ja uudistuvan ruokajärjestelmän kilpailukykyä ja alan yritysten vientiedellytyksiä.

Aktivoidaan rahoitettavaksi hankkeita, joissa kehitetään maakunnan kärkitoimialoilla (kaivos-, metsä- ja metalliteollisuus, kiertotalous sekä luonnontuoteala) uusiutumattomien ja uusiutuvien luonnonvarojen vastuullista, kestävää ja monipuolista hyödyntämistä rakennerahastojen tuella. Edistetään jalostusasteen nousua TKI-toimijoiden ja yritysten yhteishankkeilla ml. osaamisen laajentaminen ja vahvistaminen.

Edistetään lähiruokatuotantoa sekä koko vastuullisen ruokaketjun toimintaa. Edistetään eläinten hyvinvointia lisääviä toimia mm. pihatot yms. maatalainvestoinnit. Edistetään luonnontuotealaa ja luomukeruun edellytyksiä Ruokaviraston ohjeiden mukaisesti.

Edistetään kaupallista kalastusta ja uusien kalastajien rekrytoitumista sisävesillä ja merialueella yhteistyössä kalatalousryhmien kanssa. Ruokakalantuotantoa tuetaan edistämällä merialueen avomerikasvatusta, lisäksi edistetään sisävesillä tapahtuvaa ruokakalankasvatusta tukemalla kiertovesikasvatusta Euroopan meri- ja kalatalousrahaston (EMKR) tuella.

Osallistutaan aktiivisesti uuden EMKR-ohjelmakauden valmisteluun ja johdetaan alueellista valmistelua. Tuetaan kalatalouden toimintaryhmien kansainvälistymishankkeita.

Mittari	2020 Tavoite	2021 Alustava tavoite	2022 Alustava tavoite	2023 Alustava tavoite
Elintarvikeketjun turvallisuus ja vastuullisuus (säästösten vaatimukset täyttävien elintarvikeketjun toimijoiden osuus), %	85%	85%	90%	90%

1.1.4 Saavutettavuuden edistäminen

Tavoite: Väylänpidon toimenpiteet on kohdistettu asiakastarpeiden ja vaikuttavuuden perusteella. Myös alemman tieverkon kuntoon panostetaan.

Tavoite pyritään saavuttamaan toimenpiteiden ohjelmoinnilla, joka huomioi asiakastarpeet ja vaikuttavuuden. Koska perusväylänpidon rahoitustaso nousee, alemman tieverkon kuntoon kyettäneen panostamaan aiempaa enemmän.

Tienkäyttäjien tyytyväisyyden ja onnettomuuksien määrän mittareihin pyritään vaikuttamaan pääasiassa maanteiden päivittäisellä kunnossapidolla ja ylläpidolla. Uusi maanteiden kunnossapidon alueurakkamalli voi parantaa asiakastyytyväisyyttä, mutta se tulee käyttöön vaiheittain. Päälysterahoituksen tuleva nousu parantaneet tyytyväisyyttä jossain vaiheessa. Tällä hetkellä päällysteiden heikko kunto haittaa paikoitellen talvikunnossapidon kunnollista suorittamista. Henkilövahinkoon johtaneiden onnettomuuksien määrään pyritään vaikuttamaan myös poikkihallinnollisella liikenneturvallisuuustyöllä, jossa on mukana mm. kaikki Lapin kunnat.

Pyritään varmistamaan, että biotalouden toimijoiden (mm. maatilat, puukuljetukset) tarpeet tulee huomioitua tiestön kunnon suhteen. Tiestön tulisi kestää materiaalikuljetukset tiloille ja tiloilta sekä puuhuollon tarpeet.

Maaseuturahastovaroin on mahdollista tukea tiekuntien neuvontaa ja tieisännöintijärjestelmien rakentamista. Edistetään maaseudun logistisia ratkaisuja mm. elintarvikekuljetusten osalta yhteistyössä yritysten ja kuntien kanssa.

Tuetaan nopeiden tietoverkkoyhteyksien rakentamista maaseudulla kyläverkkoinvestoinnein ja aktivoidaan rahoitettavaksi hankkeita, joissa edistetään koulutus- ja hyvinvointietäpalvelujen saatavuutta harvan asutuksen alueella.

Mittari	2020 Tavoite	2021 Alustava tavoite	2022 Alustava tavoite	2023 Alustava tavoite
Henkilövahinkoon johtaneiden onnettomuuksien määrä maanteilla (kpl)	85	85	85	85
Kansalaisten tyytyväisyys maanteiden palvelutason (asteikolla 1-5)	3,0	3,0	3,0	3,0
Raskaan liikenteen tyytyväisyys maanteiden palvelutason (asteikolla 1-5)	2,7	2,7	2,7	2,7

1.1.5 Koulutus- ja osaamistaso nousee, ja osaavan työvoiman saatavuus paranee

Tavoite: *Koulutus- ja osaamistaso nousee, ja osaavan työvoiman saatavuus paranee*

Tunnistetaan yritysten ja työnhakijoiden osaamisen kehittämisen tarpeita ja tarjotaan soveltuvia palveluja osaamistason nostamiseksi. Erilaisilla ura- ja työnhakuvalmennuksia tuetaan osaamisen ja vahvuuksien tunnistamista sekä kannustetaan jatkuvaan oppimiseen.

Kehitetään ohjauspalveluja osana alueellista tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen (TNO) verkostoa. Kehitetään yhteistyömallia oppilaitosten, kuntien, 3. sektorin toimijoiden, yritysten ja palvelun tuottajien kanssa osatyökykyisten koulutukseen ja työelämään ohjaukseen ja työpaikoille kiinnittymiseen.

Edistetään nuorille ja aikuisille suunnattujen ohjaamo-tyyppisten palvelujen rakentamista ja toteuttamista yhdessä kumppaneiden kanssa. Tuotetaan matalan kynnyksen palveluja osana Ohjaamoja. Rovaniemelle ja Kemiin ovat syntymässä aikuisten ohjaamotyyppiset palvelut

Valmistellaan työllisyyden kuntakokeilua yhteistyössä kokeilukuntien kanssa ja kartoitetaan ja yhteensovitetaan olemassa olevat palvelut ja tarvelähtöisesti uudistetaan palveluja ja haetaan uudenlaisia palvelumalleja.

Varmistetaan työelämlähtöisen koulutuksen tarjonta yhdessä ennakoiden koulutuksen järjestäjien ja muiden työelämätoimijoiden kanssa.

Vahvistetaan työnhakijoiden digi-osaamista monipuolisin keinoin. Vastataan maaseuturahaston koulutushankkeilla maaseutuyrittäjien sekä maaseudun asukkaiden koulutustarpeisiin mm. digitalisaatiossa.

Aktivoidaan rahoitettavaksi oppilaitosten ja kuntien osaamisen ja koulutuksen laadun kehittämisen hankkeita, jotka liittyvät mm. suurhankkeisiin, elinkeinoelämän osaamisen kehittämiseen, kasvu- ja rakennemuutosalojen kehittämiseen, osaavan työvoiman saatavuuteen, ohjaukseen, elinikäiseen oppimiseen, koulutuksen siirtymiin, alueelliseen ennakointiin, nuorten koulupudokkuuden ehkäisemiseen, digitaalisuuteen, etäkoulutukseen jne.

Edistetään kansainvälisten harjoittelijoiden ja opiskelijoiden sekä kausityöntekijöiden kiinnittymistä alueelle yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Mittari: *Osaamisen kehittämisen edistäminen alueella, jotta koulutus- ja osaajatarjonta vastavat elinkeinoelämän ja jatkuvan oppimisen tarpeisiin (sanallinen).*

Suunnataan tutkintotavoitteista koulutusta Lapin suurhankkeissa ennakoituihin työvoima- ja osaamistarpeisiin.

Järjestetään lyhytkestoista ja työelämlähtöistä koulutusta.

Vahvistetaan yritysten ja työvoiman digi-osaamista erilaisin koulutuksin ja valmennuksin.

21.1.2020

Tähän on suunniteltu käynnistettävän oman tuotannon hankkeen valmistelu. Tarvitaan tehostetumpaa ohjausta ja työpaikkojen valmennusta kv-opiskelijoiden ja maahanmuuttaja-asiakkaiden vastaanottamiseen ja työpaikkaan kiinnittymiseen. Lisäksi asettautumispalvelut.

Mittari: *Elinikäisen ohjauksen palveluiden saatavuuden ja laadun seuraaminen ja kehittäminen (sanallinen).*

Päivitetään elinikäisen oppimisen strategiaa yhdessä kumppanien kanssa.

Kehitetään ostopalvelujen laadun seuranta mm. asiakaspalautejärjestelmää kehittämällä sekä vahvistamalla sopimusohjausta ja -seuranta.

Osallistutaan TNO-verkoston toimintaan toimintamallin mukaisesti.

Tuotetaan ura- ja koulutusohjausta osana Lapin koulutusneuvontapalvelua.

Elinikäisen oppimisen strategiatyössä mukana kaikki oppilaitokset, ytiyten edustajia ja muita sidosryhmiä. Työllistymisen edistäminen keskeisenä ja kv. Opiskelijoiden integroitumiseen vireillä hankkeita.

Tavoite: *Maahanmuutolla ja kotouttamisella edistetään työllisyyttä, osaamista ja talouskasvua.*

Osaajien työperusteisen maahanmuuton edistäminen

Vahvistetaan osaajien houkuttelua Lappiin jatkamalla ja uudistamalla Work in Lapland-tapahtumaa. Tarjotaan yrityksille verkostoja kansainvälisten osaajien löytämiseen sekä rahallisia kannusteita ensimmäisten kansainvälisten osaajien palkkaamiseen.

Aktivoidaan yrityksiä ja verkostoja käyttämään palveluja esimerkiksi osaajien hankinta Business Finlandin Work in Finland- palveluista. Tehdään osajamarkkinoinnissa yhteistyötä House of Laplandin kanssa, neuvotaan ja ohjataan Lapista työpaikkana kiinnostuneita chat:in avulla eteenpäin ketterästi.

Vahvistetaan kumppanuutta alueellisten toimijoiden kanssa (Lapin liitto, korkeakoulut ja oppilaitokset, kunnat, yritykset) Lapin veto- ja pitovoimatekijöiden vahvistamiseksi, jotta Lappi nähdään potentiaalisena alueena tehdä työtä ja elää.

Aktivoidaan hankkeita, joilla tuetaan maahanmuuttajien kotoutumista, kouluttautumista ja työllistymistä esim. Euroopan sosiaalirahaston tuella. Hanketoimintaa on tarpeen suunnata myös kuntien asettautumispalvelujen kehittämiseen ja työperäisen maahanmuuton edistämiseen.

Lisätään työnantajien rekrytointi- ja monimuotoisuusosaamista sekä maahanmuuttajien osaamisen tunnistamista ja kehittämistä työpaikoilla. Kehitetään työpaikoille uuden tyyppisiä koulutuksia, joilla tuetaan yhtä aikaa työyhteisöjen sisäistä kansainvälistymistä sekä ulkomaalaisten suomen kielen opiskelua.

Maaseuturahastovaroin tuetaan mm. maaseudun maahanmuuttajien yritystoimintaa ja yritysverkostojen syntymistä.

21.1.2020

Rakennetaan kv-tiimi TE-toimistoon tukemaan Talent Boost toimijoita.

Kotouttamispalveluiden laadun ja vaikuttavuuden parantaminen

Tehostetaan ja nopeutetaan maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolkuja. Kehitetään kotoutumista tukevia palveluita yhteistyössä kuntien ja muiden toimijoiden kanssa huomioiden kuntien työllisyyskokeilut sekä hankerahoituksen (ESR-, AMIF- ja maaseuturahasto) markkinointi ja hyödyntäminen. Huomioidaan myös työperusteisen maahanmuuton yhdyspinnat kotouttamispalveluiden kehittämiseen.

Vahvistetaan maahanmuuttajien henkilökohtaista ohjausta ja osaamisen tunnistamista TE-toimistossa ja kunnissa yhteistyössä mm. Pakolaistaustaisten ohjaus –hankkeen ja oppilaitosten kanssa. Selkeytetään alueellisia maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolkuja vahvistamalla alueen toimijoiden ohjausosaamista ja verkostoitumista. Kehitetään maahanmuuttajien monialaisia ohjaus- ja neuvontapalveluita (ns. kotouttamot) alueella. Hyödynnetään kehittämistyössä hankkeissa saatuja kokemuksia ja toimintamallikokeiluja (ml. Kemin maahanmuuttaja ohjaamo).

Vahvistetaan kotoutumispalveluiden työelämälähtöisyyttä kauttaaltaan ja etsitään uudenlaisia malleja työn ja osaamisen kehittämisen yhdistämiseksi (ml. kotoutumiskoulutuksen ja osa-aikatyön yhdistäminen). Kehitetään kotoutumiskoulutuksen rinnalle ammatillista osaamista vahvistavia koulutuksia, joilla tuetaan maahanmuuttajien työllistymistä ja kotoutumista alueelle.

Varmistetaan kuntien ja muiden toimijoiden yhteistyöllä tarpeen mukainen kieli- ja kotoutumiskoulutuksen saatavuus kaikille työkäisille maahanmuuttajille. Koulutusten toteuttamisessa hyödynnetään laajasti etä- ja verkkokoulutusmahdollisuuksia.

Toteutetaan etäyhteydellä omakielisen yhteiskuntakoulutuksen Lapin pilotti sekä lisätään omakielisiä infoja TE-toimiston palveluista yhteistyössä Pakolaistaustaisten ohjaus –hankkeen kanssa.

Mittari: *Panostukset kansainvälisten osaajien maahanmuuton lisäämiseksi ja osaamisen hyödyntämiseksi yritysten kasvussa ja kansainvälistymisessä (sanallinen).*

Kehitetään palveluja, jotka tukevat yritysten kansainvälistymistä työyhteisöinä ja kansainvälisten osaajien saatavuutta. Kehitetään ja lisätään niiden palvelujen näkyvyyttä, jotka auttavat yrityksiä kansainvälisissä rekrytoinnissa.

Edistetään kansainvälisten harjoittelijoiden, opiskelijoiden ja kausityöntekijöiden kiinnittymistä alueelle. Otetaan käyttöön kansainvälistä rekrytointia tukevia uudenlaisia palveluja esimerkiksi asettautumispalvelut ja Lappi appi.

Vahvistetaan verkostoyhteistyötä ELY-keskuksen, korkeakoulujen ja muiden oppilaitosten välisenä yhteistyönä, jotta ulkomaalaiset opiskelijat pääsevät kosketuksiin työelämän kanssa jo opiskeluaikana.

1.2 Tavoittelemme hiilineutraaliutta

1.2.1 Hiilineutraaliuden edistäminen

Tavoite: *Suomi on hiilineutraali vuonna 2035. Alueellisella ja paikallisella yhteistyöllä tuetaan siirtymistä hiilineutraalisuuteen, materiaalitehokkuuteen ja suljettuihin kiertoihin. Kehitetään joukkoliikenteen toimintaedellytyksiä. Toimien vaikutuksina päästöt vähenevät.*

Aktivoidaan hanketoimintaa, jolla edistetään uusiutuvan energian käyttöön, energian-säästöön ja materiaalitehokkuuteen liittyviä innovaatioita ja vähähiilisten tuotteiden, materiaalien ja tuotantomenetelmien kehittämistä ja testausta sekä elinkaariajattelun sisällyttämistä uusien tuotteiden ja palveluiden kehittämistyöhön. Tuetaan kuntien pyrkimyksiä kohti hiilineutraaliutta (esim. HINKU-kunta toiminta) sekä lisätään kuntalaisten tietoisuutta vähähiilisyydestä ja toimista, joilla voidaan edistää siirtymistä kohti vähähiilistä taloutta ja yhteiskuntaa.

Tuetaan strategiakauden kuluessa myös rahoituksen kautta toimenpiteitä, joilla voidaan edistää maa- ja metsätalouden osalta siirtymistä kohti hiilineutraalisuutta. Tuodaan ilmastomuutokseen liittyviä tekijöitä tutummaksi ja viestitään aiheesta alueella faktatiedoin yhteistyössä kumppaneiden ja muiden toimijoiden kanssa.

Lisätään joukkoliikenteen houkuttelevuutta parantamalla matkaketjuja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Tuetaan kaupunkien joukkoliikennettä.

Edistetään tulvasuojelua sekä peltojen ja metsien vesitaloutta vesistövaikutusten pienentämiseksi ja maaperän hiilensidonnan parantamiseksi.

Mittari: *Panostukset vähähiiliseen talouteen siirtymiseksi (sanallinen).*

Biokaasun käytön edistäminen, maatilamittakaavaisten biokaasulaitosten lukumäärä, biokaasun käyttöä edistävien hankkeiden lukumäärä

Hiilensidonta pysyvän nurmiviljelyn avulla, nurmen osuus viljellystä peltopinta-alasta hehtaareina.

Lannan käytön tehostaminen mm. Biokaasutuotannossa, ympäristösopimukset lannan käytön tehostamiseksi, lannan käyttöä tehostavien hankkeiden lukumäärä ja niihin osallistuvien tilojen lukumäärä

Energiatehokkaat kuljetusmenetelmät, mm. Elintarvikelogistiikkaa kehittävien hankkeiden ja ko. toimiin osallistuvien yritysten lukumäärä

Lähiruoan tuotannon ja käytön edistäminen: lähiruoan käyttöä edistävät hankkeet, kpl, lähiruoan käyttö julkisissa ruokapalveluissa (% keskimäärin Lapin kunnissa)

Edistetään ja tuetaan biotalouden, uusiutuvan energian, energiatehokkuuden ja resurssi-voimien ratkaisujen kehittämistä ja käyttöönottoa.

1.2.2 Kiertotalouden ratkaisut

Tavoite: *Vahvistetaan Suomen roolia kiertotalouden edelläkävijänä.*

Aktivoidaan elinkeinoelämän tarpeista nousevia, kiertotalouteen liittyviä yleishyödyllisiä kehittämishankkeita, joilla edistetään esim. yhdyskuntien ja teollisuuden käyttämien raaka-aineiden hyödyntämisestä syntyvien jätteiden ja sivuvirtojen kierrätyksen tehostamista, paikallista jalostusta ja siten sen määrän vähentämistä. Lisäksi kannustetaan kiertotalouteen liittyvän koulutuksen ja osaamisen kehittämistä mm. hanketoiminnalla. Laaditaan Lapin maakunnan kiertotalouden tiekartta.

Osallistutaan Kiertotalouskeskuksen toimintaa. Edistetään ympäristö- ja liiketoimintamahdollisuuksien kehittymistä teollisuuden sivuvirroista. Tuodaan suurien hankkeiden ennakoivamenettely normaalitoimintamalliksi.

Pyritään hyödyntämään uusiomateriaaleja maanteiden rakennusurakoissa.

Huomioidaan TEM:in kiertotalouden investointituen markkinointi ja kansallisten toimien seuranta ja yhteys.

Mittari: *Yhdyskuntajätteen kierrätyksen edistäminen (sanallinen).*

Yhdyskuntajätteen kierrätystä edistetään ja tehostetaan edelleen ohjauksen, neuvonnan ja yhteistyön avulla mm. tukemalla siihen liittyviä hankkeita. Muita toimenpiteitä ovat muun muassa viranomaisyhteistyö Pohjois-Kalotin alueella, biohajoavan jätteen ohjaus pois kaatopaikoilta, matkailupalvelujen jätehuollon kehittämistoimien tukeminen (mm. tunturialueiden jätehuollon avustukset, YM:n erillisrahoitus). Toimenpiteet edistävät myös valtakunnallista jättesuunnitelmaa.

1.2.3 Edistämme ilmastonmuutokseen sopeutumista

Tavoite: *Varmistetaan, että alueilla tehtävät ratkaisut ovat kestäviä muuttuvassa ilmastossa. Vainkutetaan alueen maaseutuun ja maatalouteen, vesitalouteen sekä maankäyttösektoriin liittyviin maankäyttöä ja kaavoitusta ohjaaviin prosesseihin tulvariskien hallinnan, maankäyttösektorin ilmastotavoitteiden sekä maaperän hiilensidonnan edistämiseksi.*

Tuodaan ilmastonmuutokseen liittyviä tekijöitä tutummaksi ja viestitään aiheesta alueella faktatiedoin yhteistyössä kumppaneiden ja muiden toimijoiden kanssa. Aktivoidaan hankkeita, joilla ennakoitaan ilmaston muutoksesta johtuvia tarpeita uudistaa toimintatapoja.

Luetaan rahoituspäätöksiä tehtäessä eduksi suunnitelman sisältämät toimenpiteet "ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi". Tuetaan strategiakauden kuluessa myös rahoituksen kautta toimenpiteitä, joilla voidaan edistää maa- ja metsätalouden osalta siirtymistä kohti hiilineutraalisuutta.

21.1.2020

Ilmastotyön rakentumista osaksi perustoimintaa tuetaan ohjauksen ja neuvottelun keinoin, lausunnoissa ja tukemalla niihin liittyviä hankkeita muun muassa ohjausryhmätyöskentelyn kautta. Alueellinen ja paikallinen ilmastotyö vahvistuu eri viranomaisten, toimijoiden, toiminnanharjoittajien ja asukkaiden yhteistyönä.

Tarkistetaan Tornionjoen, Kemijoen, Ivalojoen ja Kemin tulvariskien hallintasuunnitelmat sekä koordinoidaan em. alueiden tulvaryhmien työskentelyä. Edistetään tulvariskien hallintatoimenpiteitä nimetyillä tulvariskialueilla sekä huolehditaan, että tulvariskit huomioidaan kaavoituksessa ja muussa maankäytön suunnittelussa mm. antamalla suosituksia alimmista rakentamiskorkeuksista. Tulvariskien hallinnan toimenpiteiden edistämiseksi rajavesistöissä järjestetään säännöllisesti kokouksia Suomen ja Ruotsin viranomaisten ja suomalais-ruotsalaisen rajajokikomission kesken. Yhteistyötä tehdään erityisesti suomalaisen ja ruotsalaisen tulvariskien hallintasuunnitelman yhteensovittamiseksi. Jatketaan Posion Suolijärvien säännöstelyn kehittämistä ja edistetään Tengeliönjoen säännöstelyn kehittämiselvityksen mukaisia toimenpiteitä.

Otetaan ilmastoriskit huomioon vesi- ja kalatalouden tehtävissä valvottaessa yleistä etua alueellisessa suunnittelussa ja muissa menettelyissä.

1.2.4 Luonnon monimuotoisuus ja vesien tila

Tavoite: *Luonnon monimuotoisuus vahvistuu toteuttamalla METSO-ohjelmaa sekä käynnistämällä elinympäristöjen tilan parantamisen toimintaohjelman mukaisia kunnostus- ja hoitohankkeita. Tehostetaan vieraslajien torjuntaa ja seurantaan toteuttamalla haitallisten vieraslajien hallintasuunnitelmia.*

Luonnon monimuotoisuus ja vesien tila huomioidaan tiehankkeissa. Asioista käydään vuoropuhelua Y-vastuualueen kanssa tie-, rakennus- ja siltasuunnitelmien laatimisen aikana.

Mittari	2020 Tavoite	2021 Alustava tavoite	2022 Alustava tavoite	2023 Alustava tavoite
Luonnonsuojelualueiden toteutus (ha)	50	50	50	50

Mittari: *Luontotyyppien ja lajisuojelun edistäminen (sanallinen).*

Helmi-ohjelman puitteissa tehdään lintuvesien perustilaselvityksiä ja aloitetaan hoidon suunnittelu. Viidellä kohteella tehdään perustilaselvitykset (linnusto- ja luontotyyppikartoitukset) ja aloitetaan hoidon suunnittelu, yht. 2000 ha/5 kpl. Lisäksi suunnittelutarpeen arvioimiseksi tehdään linnustonselvitykset kolmella kohteella, yht. 275 ha/3 kpl ja luontotyyppikartoituksia yhdellä kohteella, yht. 300 ha/1 kpl. Uhanalaisten ja erityisesti suojeltavien lajien esiintymispaikkojen hoitotoimet 3 kpl, tehdyt rajauspäätökset 2 kpl ja lajistoinventoinnit 65 kpl.

21.1.2020

Perinnebiotooppikohteilla jatketaan hoidon suunnittelua 30 alueella ja toteutetaan hoito-toimenpiteitä 10 alueella

Tavoite: *Vesien tila paranee edistämällä vesien- ja merenhoidon suunnitelmien, niiden toimenpideohjelmien ja vesiensuojelun tehostamisohjelman toteutusta. Vesien ja meren hyvän tilan saavuttamiseksi edistetään maa- ja metsätalouden vesiensuojelua, rakennettujen vesien monimuotoisuutta sekä vesihuollon riskien hallintaa. Sovitetaan yhteen vesistöjen käytön, hoidon ja suojelun muuttuvat tarpeet mukaan lukien vaelluskalojen elinkieron elvyttäminen, metsien ja peltojen vesitalous ja tulvasuojelu sekä riskien hallinta muuttuvassa ilmastossa.*

Jatketaan Lapin ELY-keskuksen vastuulla olevien vesienhoitoalueiden koordinoitua koskien pinta- ja pohjavesien suunnittelutietoa (mm. ihmistoiminnan vaikutukset, kuormitusvähennystarpeet, ympäristötavoitteet, vesienhoidon sektorikohtaiset toimenpiteet) kolmannen kauden (v. 2022-2027) vesienhoitosuunnitelmaa ja vesienhoitoalueen toimenpideohjelmaa varten.

Laaditaan Kemijoen, Tornionjoen ja Teno-Näätämö-Paatsjoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma yhteistyössä Ruotsin ja Norjan kanssa. Valmistellaan ja koordinoitua vesienhoitosuunnitelman kuulemisprosessi. Edistetään vesien- ja merenhoitosuunnitelmien toimeenpanoa yhteistyössä alueen eri toimijoiden kanssa ja toteutetaan ja rahoitetaan vesistökuunnostushankkeita vesistöjen tilan parantamiseksi ja kalojen elinkieron elvyttämiseksi. Vesien- ja merenhoidon toimeenpanon edistämiseksi keskeistä on toimeenpanoa tukevan verkoston ja yhteistyön vahvistaminen.

Lapin vesihuollon kehittämissuunnitelmassa selvitetään vuosina 2004-2006 laadittujen Lapin vesihuollon alueellisten yleissuunnitelmien toteutuminen ja esitetään uudet toimenpiteet peilaten nykyaatimuksiin ja erityisesti tulevaisuuden haasteisiin. Vesihuollon riskien hallintaan liittyen päivitetään Lapin vesihuoltolaitosten vedenjakelun varmuusluokitus. Vesihuoltolain valvontaa tehostetaan muun muassa laatimalla ja ottamalla käyttöön vesihuoltolain valvontaohjelma.

Mittari: *Itämeren ja vesien hyvä tila (sanallinen).*

Toimeenpanoa edistetään kaikilla toimialoilla ja kaikissa toimenpideryhmissä. Erityisesti vesienhoidossa painotetaan ensi vuonna vesistöjen kunnostus-, säännöstely- ja rakentamissektorin toimenpiteitä sekä metsätalouden vesiensuojelun tehostamistoimenpiteitä. Alueellisten sidosryhmätalouksien tavoite on 5 kpl.

Mittari: *Vesistökuunnostusten edistäminen (kpl/kpl) (sanallinen).*

Edistetään vesistökuunnostuksia vesienhoitosuunnitelmien tavoitteiden mukaisesti. Erityisesti kiinnitetään huomiota uusien toimijoiden aktivointiin Lapin maakunnan alueella. Uusia vesistökuunnostushankkeita käynnistyy neljä kappaletta ja neljällä kohteella jatketaan aiemmin aloitettuja kunnostustoimenpiteitä.

1.2.5 Kestävä kaupunkikehitys

Tavoite: Tuetaan kestävää kaupunkikehitystä. Kaupunkiseutujen kestävyys ja elinympäristön laatu paranevat. Kehitys kaupunkiseutujen ja maaseudun välillä on toisiaan tukevaa ja vuorovaikutteista. Kestävä alue- ja yhdyskuntakehitys ja kehittyvät liikennepalvelut ja toimivat yhteydet edistävät ihmisten arjen sujuvuutta ja elinkeinojen toimintaedellytyksiä ja mahdollistavat eri alueiden vahvuuksien ja voimavarojen hyödyntämistä kaikkialla maassa/erityyppisillä alueilla.

Tuetaan kaupunkien joukkoliikennettä. Edistetään liikennejärjestelmää, joka tehostaa kuntien maankäyttöä.

Haetaan Lapissa pitkistä etäisyyksistä aiheutuviin haittoihin osaratkaisuja sähköisistä etäpalveluista sekä osin liikkuvista palveluista.

Huomioidaan "Harvaan asuttujen alueiden" -työryhmän suosituksia/toimenpide-esityksiä myös Lapissa. Euroopan sosiaalirahaston varoin rahoitetaan yhteisöllisyyttä edistäviä kaupunkikehittämisen ja maaseudun välisiä hankkeita.

Tuetaan rahoituksen kautta toimintaa, joilla turvataan, että peruspalvelut ovat turvalliset ja yhdenvertaisesti saatavilla.

Mittari	2020 Tavoite	2021 Alustava tavoite	2022 Alustava tavoite	2023 Alustava tavoite
Palvelujen ja joukkoliikenteen järjestämistä tukeva taajamarakenne (vähintään 20as/ha alueella asuvan väestön osuus koko kaupunkiseudun väestöstä (%)) (TA)	39,5	39,5	39,5	39,5

TA= tavoite sisältyy valtion talousarvioon

Mittari a): Alueiden kehittämisen painopisteet (sanallinen).

Vahvistetaan ELY-keskuksen roolia valtioneuvoston aluekehittämiss päätöksen (ALKE-päätös) edistäjänä ja aluekehittämistoimijana yhteistyössä maakunnan liiton ja muiden kumppaneiden kanssa.

ELYn ja TE-toimiston palvelujen (mm. osaava työvoima, yrittäjyys, elinkeinojen kehittäminen) suuntaamisessa huomioidaan valtakunnalliset ja alueelliset aluekehittämistä koskevat painopisteet ja linjaukset.

ELY ja TE-palvelut omilla välineillään tukevat valtion ja kaupunkien, maaseudun ja kehittyvien keskusten sopimuksellisuutta ja ekosysteemien kehittämisessä.

21.1.2020

Tavoitteena on turvata hyvinvoinnin ja elinvoiman lisääntyminen Lapissa. Lapin kunnat ovat kokeneet rakennemuutokset, kun talous on elpynyt ja työllisyystilanteet ovat kohentuneet. Kuntien vetovoima ei yksin riitä houkuttamaan uusia asukkaita tai pitämään asukkaita paikkakunnalla. Elinvoiman lisäämiseksi kunnissa on vetovoimatekijöitä ja mahdollisuuksia mm. työpaikkoja, investointeja, luonto, lentoyhteydet, tapahtumat, elämykset, paikan maine- ja mielikuvat, henkilökohtaiset siteet.

Ennusteiden mukaan Lapin väestöllinen huoltosuhde heikkenee nykyisestä. Työikäisten väheneminen on pullonkaula paitsi yritysten kasvulle ja kilpailukyvyille, myös alueiden kehittymiselle. Suurin poismuuttajaryhmä Lapista on nuoret 15-24 vuotiaat. Lapissa on käyty keskeisten toimijoiden kanssa useita yhteisiä keskusteluita liittyen veto- ja pitovoimahaasteeseen. ELY-keskus tukee, osallistuu ja panostaa laajempaan maakunnalliseen yhteistyöhön osaavan työvoiman hankinnassa.

Mittari b): *Alueidenkäytön edistämisen painopisteet (sanallinen).*

Luodaan edellytyksiä mm. kaupunkien, maaseudun ja kuntataajamien elinvoimalle ja hyvälle elinympäristölle edistämällä alueidenkäytön suunnittelua MRL:n sisältövaatimusten mukaisesti ja valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita edistäen. Kulttuuriympäristö osa elinvoimaa ja ELY-keskus edistää erityisesti valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristön arvoja ja huomioon ottamista.

Alueidenkäytön edistämisen painopisteinä ovat suurhankkeet (muun muassa kaivokset, kylmäteknologia, tehdashankkeet, infrahankkeet, tuulipuistot, matkailuun liittyvät hankkeet, maakuntakaavoitus)

Painotetaan lakisääteisten viranomaisneuvottelujen lisäksi mahdollisuutta kaavaneuvotteluihin ja ennakkoneuvotteluihin. Neuvotteluissa painotetaan Ely-keskuksen toimivaltaan kuuluvia asioita ja erityisesti prosessien yhteensovittamisen tärkeyttä.

1.3 ELY-keskuksen aluekohtainen strateginen tavoite

Strategisten tulostavoitteiden lisäksi ELY-keskus toteuttaa aluekohtaisia strategisia tavoitteita olemassa olevien määrärahojen puitteissa. Kaikki ELY-keskuksen tulostavoitteet perustuvat hallitusohjelmaan, AVI-ELY-strategia-asiakirjaan, eri hallinnonalojen strategioihin, EU-osarahoitteisiin ohjelmiin ja suunnitelmiin sekä ottavat huomioon hallituksen aluekehittämispäätöksen ja maakuntaohjelmien linjaukset.

2 Toiminnallinen tuloksellisuus

2.1 Asiakkuudet, digitalisaatio ja yhteiset toimintatavat

Tavoite: *ELY-keskukset sitoutuvat aktiivisesti toimintansa uudistamiseen ja ottavat järjestelmät käyttöön, kehittävät osaamistaan, hyödyntävät tietoa päätöksenteossaan ja toimintansa*

21.1.2020

kehittämisessä. ELY-keskuksen kehittämisen painopisteiden ja toiminnan osalta toteutetaan säännöllisesti CAF –arviointi. ELY-keskus viestii palveluistaan ja toiminnastaan laadukkaasti, oikea-aikaisesti ja ymmärrettävästi osallistuen aktiivisesti yhteiskunnalliseen vuoropuheluun.

Lapin ELY-keskus sitoutuu tavoitteen mukaisesti valtakunnalliseen ja alueelliseen toiminnan kehittämiseen.

Tavoite: *ELY-keskuksen palvelut ja palveluprosessit ovat tehokkaita, helposti saavutettavissa, asiakastarpeet huomioivia ja asiakkaiden yhdenvertaisuudesta huolehditaan. Palveluiden laatua arvioidaan toimialaohjauksessa. Lisätään innovatiivisten hankintojen käyttöä. Edistetään sosiaalisten, ilmasto- ja kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumista julkisten hankintojen kautta. Saumattomat palveluprosessit mahdollistavat yritystoimintaa ja tukevat uuden yritystoiminnan syntymistä.*

Lapin ELY-keskus sitoutuu saavutettavuusdirektiivin toteuttamiseen.

Parannetaan asiakaspalautteen keräämisen prosesseja.

Kasvatetaan edelleen sähköisen tukihauun ja asiointijärjestelmien osuutta erityisesti maaseuturahoituksen osalta.

Aktivoidaan yhteisen asiakastiedon (KasvuCRM) käyttöä ja liidien poluttamista järjestelmän kautta asiantuntijalta toiselle, jolloin mahdollistetaan yritysten saumaton palveluketju julkisten yrityspalvelutoimijoiden välillä.

Lapin ELY-keskuksessa on käytössä Vaikuta-työkalu, joka auttaa valitsemaan optimaalimman hankintamuodon painoarvoineen kuhunkin hankintaan sopivaksi. Innovatiivisissa hankinnoissa Lapin ELY-keskus on valtakunnan kärjessä liikenteen hallinnonalalla hoidon ja käytön, suunnittelun ja rakentamisen osalta.

Tavoite: *ELY-keskukset edistävät osaltaan uuden teknologian hyödyntämistä joustavan ja paikariippumattoman työskentelyn mahdollistamiseksi.*

Sähköiset asianhallintajärjestelmät edistävät sähköistä asiointia. ELY-keskus tukee nopeiden laajakaistojen rakentamista maaseutualueilla.

ELY-keskuksella on hyvät kokemukset etäyhteyksien käytöstä ja monipaikkaisesta toiminnasta. Näitä hyviä käytäntöjä kehitetään, levitetään ja huomioidaan sidosryhmä- ja asiakastyössä.

Mittari	2020 Tavoite	2021 Alustava tavoite	2022 Alustava tavoite	2023 Alustava tavoite
ELY-keskusten sidosryhmien kokonaistyytyväisyys	-	-	-	-

21.1.2020

Mittari	2020 Tavoite	2021 Alustava tavoite	2022 Alustava tavoite	2023 Alustava tavoite
ELY-keskuksen asiakaspalvelutyytyväisyys (kokonaistulos) (TA)	>4	>4	>4	>4

TA= tavoite sisältyy valtion talousarvioon

Mittari: *Innovatiiviset julkiset hankinnat (sanallinen).*

Tavoitellaan julkisilla hankinnoilla mahdollisimman suurta vaikuttavuutta ja tuottavuutta. Erityisesti innovatiivisissa hankinnoissa haetaan ratkaisuja palveluihin, jotka uudistavat palveluratkaisuja. Erityisesti innovatiivisia ratkaisuja on haettu työvoima- ja liikennepalveluissa.

Tavoitellaan innovatiivisilla hankintamenettelyillä sitä, että myös pienet toimijat pääsisivät mukaan julkiseen hankintatoimintaan.

Tavoite: *Vahvistetaan alueellista, kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä ja osaamisverkostoja, lisätään sähköistä asiointia ja hyödynnetään digitalisaation mahdollisuuksia toiminnan ja asiakaslähtöisen asioinnin kehittämiseen. Parannetaan asiakaspalvelua pitämällä asiakkaiden kannalta keskeiset tietovarannot ajan tasalla ja huolehtimalla ajantasaisesta viestinnästä.*

Laajan ja monitasoisen kansainvälisen yhteistyön koordinoimiseksi on perustettu maakunnallinen KV-johtoryhmä, jonka jäseninä ovat myös ELY-keskuksen vastuualueiden johtajat.

Kiinnitetään huomiota KasvuCRM kirjauksien sisältöön ja aktiiviseen päivittämiseen.

Kasvatetaan edelleen sähköisen asioinnin osuutta yhteistyössä KEHA-keskuksen ja ohjaavien tahojen kanssa.

Tavoite: *ELY-keskuksille, TE-toimistoille ja KEHA-keskukselle käynnistetään yhteinen 2-3 vuotinen digikehitysohjelma, joka sisältää yhteisen digitiekartan sekä yhteisen digikyvykkyyden kehittämissuunnitelman. Digikypsyyden kehittämissuunnitelman pohjana hyödynnetään ELY-keskusten E-vastuualueesta, TE-toimistoista ja Keha-keskuksesta vuonna 2019 tehtyä digikypsyyden arviointia. Digikehitysohjelman valmistelusta ja koordinoimista vastaa KEHA-keskus tiiviissä yhteistyössä ELY-keskusten ja TE-toimistojen kanssa.*

ELY-keskukset sitoutuvat osallistumaan KEHA-keskuksen koordinoiman digikehitysohjelman yhteiseen kehittämiseen ja palvelujen digitalisaatioon. ELY-keskukset laativat yhdessä KEHA-keskuksen kanssa yhteisen digikyvykkyyden kehittämissuunnitelman 28.2.2020 mennessä ja digitiekartan 30.6.2020 mennessä. Vuoden 2020 lopussa toteutetaan ELY-keskusten, TE-toimistojen ja KEHA-keskuksen digikypsyyden arviointi.

Lapin ELY-keskus sitoutuu valtakunnallisen kehittämisohjelman toteuttamiseen.

Mittari	2020 Tavoite	2021 Alustava tavoite	2022 Alustava tavoite	2023 Alustava tavoite
Maatalouden ja elintarviketurvallisuuden valvontasuunnitelmien toteuttaminen täysimääräisesti, %	100	100	100	100
Ympäristövalvonnan valvontasuunnitelmiin sisältyvän YSL:n mukaisen valvontaohjelman toteuttaminen (%)	100	100	100	100

Mittari: Tietoturvan taso (sanallinen).

Lapin ELY-keskus on saavuttanut tietoturva-asetuksen mukaisen tietoturvan perustason sekä ISO/IEC 27001:2013 -vaatimukset soveltuvin osin maksajaviraston tehtävien osalta.

ELY-keskus sitoutuu varmistamaan, että 1.1.2020 voimaan tulevan tiedonhallintalain asettamat vaatimukset saavutetaan tuloskauden aikana. ELY-keskus sitoutuu jatkuvaan tietoturvyöhön ja tietoturvaa kehitetään yhteistyössä KEHA-keskuksen kanssa. ELY-keskuksen lakisääteisten tehtävien kannalta kriittisiä palveluita on tunnistettu ja niille on laadittu jatkuvuussuunnitelmat. Tietoturva-vaatimukset huomioidaan jatkuvuussuunnitelmassa. Riskienhallintapolitiikka on laadittu ja riskienhallinnan arviointia kehitetään.

3 Henkisten voimavarojen hallinta ja kehittäminen

Tavoite: ELY-keskusta johdetaan määrätietoisesti ja hyvää henkilöstöpolitiikkaa noudattaen. ELY-keskukset panostavat henkilöstön työhyvinvoinnin edistämiseen. Osaamisen varmistamisessa ja osaamisen kehittämisessä huomioidaan myös muuttuvat asiakastarpeet.

1. Osaamisen kehittäminen/uudistaminen

Taloudellisten resurssien mukaan henkilöstön osaaminen pidetään ajan tasalla
Tehtäväkierto on kannustetaan
Osallistutaan ja järjestetään hallinnonsisäistä koulutusta
Arjen työssäoppimiseen kannustetaan

21.1.2020

2. Liikkuvuuden edistäminen

Henkilöstöä tuetaan monipaikkaiseen ja etätyöskentelyyn
Virkavapauskäytännöissä tuetaan hakijaa

3. Valtion työnantajakuva uudistaminen

Henkilöstön ja henkilöstöryhmien kanssa käydään vuosittain keskustelua toiminnan kehittämisen tarpeesta
Monipaikkaisuus/etätyö mahdollisuus

Mittari	2020 Tavoite	2021 Alustava tavoite	2022 Alustava tavoite	2023 Alustava tavoite
Henkilöstöbarometrin työtyytyväisyysindeksi (TA)	>3,6	>3,6	>3,6	>3,6

TA= tavoite sisältyy valtion talousarvioon

4 Erikoistumis- ja keskitetyt tehtävät

Tienpidon hankinnan toimivuus ja hankintaprosessin tehostaminen

Pohjois-Suomen kalatalous

Rajajokien (Tenojoki, Näätämönjoki, Tornionjoki) kalataloustehtävät

Maanteiden kunnossapidon ja rakentamisen hankinta Lapin, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun ELY-keskusten toimialueilla

Arktisten alueiden ympäristöyhteistyön asiantuntijatehtävät sekä Etelämantereen ympäristösuojelun lupa- ja valvontatehtävät

Tien kunnossapitoon liittyvät vahingonkorvausasiat sekä maantiealueille jätettyjen ajoneuvojen siirtoasiat

Porotalouden kansalliset ja EU-osarahoitteiset tuet *

Inarijärven säännöstelysopimuksen toimeenpanotehtävät yhteistyössä Norjan ja Venäjän viranomaisten kanssa

Tenojoen kalastussäännön toimeenpanotehtävät yhteistyössä Norjan viranomaisten kanssa

Vesienhoidon suunnittelun koordinointi Kemijoen vesistöalueella

21.1.2020

Rajajokisopimuksen toimeenpano yhteistyössä Ruotsin viranomaisten kanssa

Metsämarjojen ja -sienten varastointituet **

Kaivoserikoistumisen koordinaatio

* Porotalouden kansalliset ja EU-osarahoitteiset tuet on keskitetty Lapin ELY-keskukseen. Tuet myönnetään Lapista. Lapin ELY-keskus on kysynyt poronhoitoalueella sijaitsevien Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan ELY:n kantaa ja järjestely sopii edelleen molemmille ELY-keskuksille.

**Metsämarjojen ja –sienten varastointituki hoidetaan keskitetysti Lapin ELY-keskuksesta. Lapin ELY myöntää tuen ja valvonta suoritetaan alueilla. ELY-keskus on kysynyt muiden ELY:jen kantaa ja järjestely sopii edelleen kaikille vastanneille ELY:ille.

5 Voimassaolo ja seuranta

Tulossopimuksessa asetettuja strategisten tulostavoitteiden toteutumista seurataan poikkihallinnollisessa yhteistyössä ja osana kunkin hallinnonalan toimialaohjauksen menettelyjä. Tulostavoiteasiakirjassa tavoitteet asetetaan neljälle vuodelle. Tulostavoitteista sovitaan vuodelle 2020 sitovasti. Vuosien 2021-2023 tavoitteista sovitaan alustavasti. Tulostavoiteasiakirjan budjettivuoden tavoitteiden toteutumisesta raportoidaan tilinpäätöksessä ja siihen kuuluvassa toimintakertomuksessa.

5.1 Liite

ELY-keskusten toimintamenomäärärahaajako.

21.1.2020

6 Allekirjoitukset

Hyväksymme osaltamme vuoden 2020 tavoitteet

Helsingissä 27.1.2020

Työ- ja elinkeinoministeriö

Marja-Riitta Pihlman, ylijohtaja

Maa- ja metsätalousministeriö

Eeva Pystynen, hallintojohtaja

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Päivi Bosquet, opetusneuvos

Ympäristöministeriö

Hannele Pokka, kansliapäällikkö

Väylävirasto

Kari Wihlman, pääjohtaja

Väylävirasto

Raimo Tapio, toimialajohtaja

Lapin ELY-keskus

Jaakko Ylinampa, ylijohtaja

Lapin ELY-keskus

Timo Jokelainen, johtaja

Lapin ELY-keskus

Marja Perälä, johtaja

21.1.2020

6 Allekirjoitukset

Hyväksymme osaltamme vuoden 2020 tavoitteet

Helsingissä 27.1.2020

Työ- ja elinkeinoministeriö

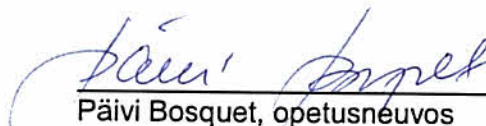
Marja-Riitta Pihlman, ylijohaja

Maa- ja metsätalousministeriö

Eeva Pystynen, hallintojohtaja

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Päivi Bosquet, opetusneuvos

Ympäristöministeriö

Hannele Pokka, kansliapäällikkö

Väylävirasto

Kari Wihlman, pääjohtaja

Väylävirasto

Raimo Tapio, toimialajohtaja

Lapin ELY-keskus

Jaakko Ylinampa, ylijohaja

Lapin ELY-keskus

Timo Jokelainen, johtaja

Lapin ELY-keskus

Marja Perälä, johtaja

ELY-KESKUSTEN TOIMINTAMENOMÄÄRÄRAHAN ALUSTAVA JAKO VUODELLE 2020, LUONNOS 8.1.2020

Liite

ELY-KESKUS	Jako 2019 (pl. kertaluonteiset, matkat, muut menot ja virkistys)	Matkat, muut menot ja virkistys	TAE muutokset (toiminnan tasoon vaikuttavat)	TAE muutokset (ei vaikutusta toiminnan tasoon)	Hankinta-resurssit	Kotoutumisen edistäminen (kertaluonteinen)	Maatalouden valvonta (kertaluonteinen)	Osaajapulan koordinointi (kertaluonteinen)	Muut muutokset	OSOITETTAVA MÄÄRÄRAHA
Uusimaa	12 422 900	471 200	-87 400	210 600	162 000	54 000	25 500	72 000	54 000	13 384 800
Varsinais-Suomi	11 602 800	690 350	-81 700	196 700	54 000	54 000	50 000	72 000	-16 500	12 621 650
Satakunta	2 054 200	115 850	-14 400	34 800	54 000	27 000	29 500	72 000	0	2 372 950
Häme	5 463 600	204 550	-38 400	92 600	108 000	54 000	35 500	72 000	0	5 991 850
Pirkanmaa	5 865 100	451 650	-41 200	99 400	108 000	27 000	41 500	72 000	19 000	6 642 450
Kaakkois-Suomi	8 503 900	408 300	-59 800	144 100	108 000	27 000	29 000	72 000	0	9 232 500
Etelä-Savo	4 316 700	189 050	-30 300	73 200	108 000	0	25 500	72 000	-2 500	4 751 650
Pohjois-Savo	6 831 500	412 000	-48 000	115 800	54 000	27 000	40 500	72 000	0	7 504 800
Pohjois-Karjala	3 629 900	155 450	-25 500	61 500	54 000	0	23 000	72 000	0	3 970 350
Keski-Suomi	8 613 000	357 650	-60 500	146 000	108 000	27 000	28 000	72 000	0	9 291 150
Etelä-Pohjanmaa	9 127 200	539 000	-64 200	154 700	108 000	27 000	54 500	72 000	65 000	10 083 200
Pohjanmaa	2 880 700	170 850	-20 200	48 800	54 000	54 000	47 000	72 000	0	3 307 150
Pohjois-Pohjanmaa	8 169 400	437 750	-57 400	138 500	108 000	54 000	47 500	72 000	254 000	9 223 750
Kainuu	3 279 400	167 900	-23 100	55 600	54 000	27 000	8 500	72 000	0	3 641 300
Lappi	8 340 100	550 950	-58 600	141 400	108 000	27 000	14 500	72 000	-25 000	9 170 350
KEHA oma toiminta	21 113 200	818 000	-148 400	357 800	0	54 000	0	0	1 074 600	23 269 200
ELY-keskusten yhteiset menot	34 551 568	0	0	-906 000	150 000	60 000	0	120 000	75 400	34 050 968
TE-ASPÄ	4 401 200	0	-30 900	74 600	0	0	0	0	0	4 444 900
YHTEENSÄ	161 166 368	6 140 500	-890 000	1 240 100	1 500 000	600 000	500 000	1 200 000	1 498 000	172 954 968